

Mještani su zbog brige za zdravlje nekoliko puta blokirali pristup deponiji, a potom su pred Kantonalnim tužilaštvom u Mostaru podnijeli krivičnu prijavu protiv menadžmenta JP „Deponija“ i Grada Mostara.

„Doživjeli smo svakakve pritiske od policije, političara – apsolutno svaki vid pritisaka, od prijetnji otkaza na poslovima“, kaže član Udruženja „Jer nas se tiče“ Omer Hujdur.

Kamioni komunalnih preduzeća iz Mostara svakodnevno dovezu više od 100 tona otpada na gradsku deponiju koja godinama radi bez okolišne i vodne dozvole. Iz deponije povremeno istječu otpadne vode i ulijevaju se u obližnji potok Sušicu koji prolazi kroz naselje Vrapčići. Za uređenje deponije je od 2008. godine potrošeno više od 16 miliona KM, ali pročistač za otpadne vode nije uspostavljen jer „nije došao na red“. Javno preduzeće „Deponija“ za sve ove godine nije analiziralo vodu u Sušici, tvrdeći da nema obavezu to raditi.

Umjesto njih za potrebe istraživanja Centra za istraživačko novinarstvo (CIN) to je uradio Institut za vode iz Bijeljine. Institut je analizirao vodu iz korita Sušice i lagune, odnosno bazena u koji se slijevaju otpadne vode iz deponije. Rezultati su pokazali da je koncentracija štetnih supstanci daleko veća od vrijednosti dozvoljenih Federalnom uredbom o uslovima ispuštanja otpadnih voda u okoliš i sisteme javne kanalizacije.

Dozvole otišle niz vodu

Smrad odlagališta i stotine plastičnih kesa uhvaćenih u grane sasušenih stabala tužni su i najsigurniji putokazi ka mostarskoj deponiji. U blizini ulaza u deponiju vidi se crna voda koja godinama nekontrolisano teče sa starog odlagališta.

„Deset godina evo ima kako ovo curi i teče iz stare deponije koja je davno zatvorena. Niko ne vodi računa o ovome i ovo je katastrofa“, kaže mještanin Nijaz Hodžić.

Analiza uzorka otpadnih voda uzetih iz lagune i cijevi deponije je pokazala 100 puta veće vrijednosti arsena nego što je dozvoljeno. Stručnjaci kažu da je arsen kralj otrova, taloži se u kostima i oštećuje mozak i jetru. Analiza je utvrdila zagađenost i drugim supstancama, što pokazuju visoke vrijednosti hemijske i biološke potrošnje kisika. Ova dva parametra pokazuju ukupno onečišćenje otpadnih voda. Prema Uredbi, vrijednost hemijske potrošnje ne bi trebala prelaziti 700 g/m³, a u uzorku vode iz lagune rezultat je pokazao 15.400 g/m³. Hemijski inženjer Amel Salihagić objašnjava da nalazi pokazuju onečišćenja koja bi mogla imati teške posljedice po ljudsko zdravlje, kao što su promjene na plodu trudnica, karcinomi i druga teška oboljenja.

Mostarskom deponijom je ranije upravljalo preduzeće „Uborak“ koje je otišlo u stečaj.

Formiranjem novog Javnog preduzeća „Deponija“ planiralo se početi sa modernim upravljanjem otpadom pa je obustavljen dovoz smeća na stari dio odlagališta. Iako se na

njega duže od 60 godina odlagao i opasni otpad, stari dio odlagališta nije potpuno saniran jer Grad Mostar nema tri miliona maraka da zatvori i kontroliše procjedne vode. Zbog toga je i novi dio odlagališta u neposrednoj blizini bio suočen sa problemima i prije otvaranja jer zatrovane procjedne vode sa starog dijela i dalje nekontrolisano natapaju tlo i otječu u Sušicu.

„Deponija“ nema obavezu da kontroliše otpadne vode u ovom potoku jer nema Vodnu saglasnost. To je dokument koji izdaje Agencija za vodno područje Jadranskog mora i njime se, uz ostalo, propisuju načini i učestalost kontrola.

Novinari CIN-a su upoznali glavnog federalnog urbanističkog inspektora Ejuba Salkića sa rezultatima analize procjednih voda sa deponije. On kaže da je svjestan svih problema, ali da deponija sada, ipak, dobro funkcioniše.

„Imamo mi jedan problem. Da bi zatvorili ovu deponiju, nama treba okolinska dozvola za zatvaranje ili nam treba okolinska dozvola za dalje deponovanje. Mi nemamo alternativa“, kaže inspektor Salkić. Federalna uprava za inspekcijske poslove do sada je izdala ukupno sedam prekršajnih prijava protiv JP „Deponija“ i njenog direktora te čelnika Mostara.

Ukupan iznos kazni bio je oko 11 hiljada KM. Bivši gradonačelnik Mostara Ljubo Bešlić je kažnjen sa 1.000 KM zbog nepostupanja u skladu sa dozvolom o zatvaranju deponije.

Inspektor Salkić objašnjava da je proces trebalo dovesti do kraja i tako spriječiti otjecanje vode sa starog odlagališta.

Iz Federalnog ministarstva okoliša i turizma kažu da su za probleme na deponiji odgovorni iz Gradske uprave, ali i iz Uprave „Deponije“ jer do sada nisu pronašli adekvatno rješenje sanacije infrastrukture.

„Tu bi moglo biti puno više selektiranja otpada. I to je jedan način kako da poboljšate svoj materijalni status – prodajom sirovina svake vrste“, kaže pomoćnik federalne ministrice Stjepan Matić.

Budućnost deponije - nepoznanica

Između starog i novog dijela za odlaganje smeća smještena je laguna iz koje se nepročišćena voda ispumpava nazad na deponiju.

Azra Repeša iz JP „Deponija“, koja mijenja direktora na bolovanju, objašnjava da koriste drenažni sistem koji funkcioniše tako što sva tekućina odlazi u lagunu iz koje potom cirkuliše na tijelo deponije i tako ukруг. Deponija nema postrojenje koje bi onečišćenu vodu pročistilo prije ispuštanja u okoliš.

Preduzeće je propustilo priliku da za pročistač voda dobije više od tri miliona maraka iz projekta Svjetske banke. Iako je još 2012. godine izdata petogodišnja dozvola za izgradnju,

postrojenje nije izgrađeno jer Uprava nije bila zadovoljna ponuđačima na tenderu. Proces se nakon toga odugovlačio, projekat istekao, a iz Svjetske banke su odustali od pomoći.

„Akobogda, biće i to ako ostanemo (Uprava, op. a). Ako ne ostanemo, neko drugi će se tim baviti“, kaže Repeša.

Tokom prethodnih osam godina Federalna inspekcija je nadzirala rad „Deponije“ i nekoliko puta nalogala Upravi da mora pratiti kvalitet vode, tla, zraka i buke. Inspektori su zbog ignorisanja obaveza iz okolišne dozvole kaznili „Deponiju“ i direktora Abdurahmana Bećirovića sa najmanje 10 hiljada maraka. „Deponija“ nikada nije predala zahtjev za izdavanje vodne dozvole jer je za to morala imati pročištač, a Ministarstvo joj nije produžilo okolišnu dozvolu jer nije imala Studiju o utjecaju na okoliš.

Ministarstvo je formiralo tim koji je krajem aprila 2021. godine donio odluku o zatvaranju postojećih i formiranju novih dijelova odlagališta u naredne tri godine. „Deponija“ i Grad Mostar su u međuvremenu ispunili zahtjev Ministarstva i dostavili Plan prilagođavanja i Studiju utjecaja na okoliš.

Studija je pokazala da procjedne vode sadrže visoke koncentracije materija koje odstupaju od propisa. U dokumentu je zaključeno da dosadašnji rad i infrastruktura ne mogu garantovati deponovanje otpada sigurno po okoliš i zdravlje ljudi. Utvrđeno je da „Deponija“ mora imati pročištač kako bi bila bezbjedna za okoliš, a pošto ga sad nema, „Deponija“ nema ni potrebne dozvole.

U Planu prilagođavanja je određeno da nova lokacija za odlagalište bude još bliže kućama nego prethodne. Donošenjem ova dva dokumenta proces zatvaranja postojećih odlagališta i otvaranja novog može početi.

U razgovoru sa novinarima CIN-a mještani kažu da će životima braniti svoju zemlju jer, prema trenutnim procjenama, aktivna ploha može biti u funkciji najviše do kraja 2021. godine.

„Mislim da ne postoji, ustvari, nijedna osoba trenutno koja može reći sa sigurnošću šta će biti sa deponijom sutra, prekosutra, za mjesec, za godinu“, kaže Repeša.

CIN-ovi sagovornici kažu da je izgradnja novog odlagališta veliki posao koji će trajati najmanje pet godina i da je Uprava „Deponije“ morala imati unaprijed smišljen plan sanacije jer je već godinama očigledno da će problem eskalirati.

Živi zid za zdravlje

Iako nema dozvole, deponija radi, a mještani se iseljavaju iz ovog dijela grada zbog straha od bolesti. Oni koji su ostali kažu da u svakoj drugoj kući ovog kraja ima oboljelih od teških bolesti, naročito u posljednjih nekoliko godina.

Pedesetak metara od ulaza u deponiju novinari CIN-a su razgovarali sa Fadilom Ćeranić na njenom kućnom pragu. Ona kaže da za skoro dvije decenije života pored deponije smrad i nered nikada nisu bili gori. Strahuje za svoje zdravlje jer u bolnici sreće sve više komšija kada vodi sestru i brata na onkološke preglede.

I sin Nedžada Gušića se prije nekoliko godina teško razbolio, ali on ne može sa sigurnošću znati da li su leukemiju prouzrokovali otrovi sa deponije i život u njenoj blizini. „Kad sam ja kupovao ovu zemlju, bila je priča, ko što je i jest bila, deponija pred zatvaranjem“, priča Gušić, pokazujući vrh nagomilanog smeća koji viri iznad njegovog krova.

Zavod za javno zdravstvo Hercegovačko-neretvanskog kantona ne prati utjecaj deponije na zdravlje lokalnog stanovništva jer ta istraživanja koštaju i do nekoliko miliona maraka. Godišnji izvještaji Zavoda, koji se baziraju na podacima dvije gradske bolnice, bilježe povećanje broja oboljelih od malignih i respiratornih bolesti na području Mostara, a karcinome pluća, probavnih organa i dojke navode za najčešće uzroke smrti na području grada.

„Ta Onkologija imala je dvije prostorije i bile tri stolice. Nikad nismo našli troje ljudi da sjedi, a sad evo – prije par godina i brat i sa sestrom odem godišnje na kontrolu – poseban odjel izgrađen Onkologije. To je užas“, kaže Ćeranić.

Njen komšija Smajo Hodžić tri i po decenije živi u Vrapčićima pored deponije. Novinarima CIN-a priča da su mještani nakon rata šutjeli i trpjeli, ali da na obećanja političara više ne čekaju. Oni su se 2019. godine počeli okupljati ispred ulaza u deponiju, uzaludno tražeći od gradskih vlasti da je izmjesti radi zdravlja mještana. Desetine puta su blokirali dovoz smeća, a policija je svaki put prekidala proteste građana.

„Kad smo vidjeli da to nema granica, onda smo stali tu, usprotivili se, stali svojim tijelima, zaustavili te kamione, stali ispred policije, pred specijalce, naoružanje i zaustavili ih. Nismo imali drugu opciju jer smo iscrpili prije toga sve molbe, sve žalbe, sve peticije“, kaže Omer Hujdur iz Udruženja „Jer nas se tiče“.

Sinovi Smaje Hodžića su se nakon protesta, na kojima su bili prijavljeni za narušavanje reda i mira, odselili iz porodične kuće i otišli u podstanare – „što dalje od Vrapčića“. Hodžić kaže da nisu željeli da im porodice žive pored deponije koja ih truje.

„Vlast se ne brine, narod niko ne pita ništa i šta ćeš!? Mi smo godinu dana ovdje proveli, mučili se, patili i šta smo dobili!? Ništa, prijavu sebi! Aj’ na sud sad da imaš zdrav život“, kaže Smajo Hodžić.

Azra Repeša iz „Deponije“ kaže da su mještani doveli u opasnost čitav grad jer se tokom protesta smeće danima gomilalo po mostarskim ulicama.

„Kad vi vidite da u šestom mjesecu na 40 stepeni grad je pun smeća i svi smo u riziku bili,

uključujući i njih i grad, mislim da nije uredu“, kaže Repeša, dodavši da nezadovoljstvo građana razumije, ali da nije realno očekivati da će se deponija zatvoriti.

„Ljudi se sele iz svih dijelova BiH, a odavde posebno jer se boje. Boje se za zdravlje svojih porodica. Harem je odavde udaljen nekih 200 metara i tu sve ijedan čovjek koji je ukopan je umro od karcinoma – sve ijedan“, kaže Omer Hujdur.

Izvor: cin.ba